

2024-04-23

Till
Skolverket

Ifous yttrande över förslag till ändring av förordningen (SKOLFS 2018:50) om läroplan för förskolan

Dnr 2024:848

Ifous tackar för möjligheten att inkomma med yttrande över Skolverkets förslag till ändring i förskolans läroplan.

Ifous, *Innovation forskning och utveckling i förskola och skola*, är ett fristående forskningsinstitut som drivs som en ideell förening med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Friskolornas riksförbund och Idéburna skolors riksförbund som grundande medlemmar. Ifous uppdrag är att vara en nationell plattform för skolans FoU-arbete och att ge stöd i utvecklingen av utbildning som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Utöver grundande medlemmar har Ifous drygt 130 kommunala och fristående skolhuvudmannamedlemmar från hela landet.

Syftet med Ifous verksamhet är att bidra till utvecklingen av det svenska skolväsendet genom att stimulera praktikinrä forskning och konkret FoU-arbete där lärare och skollidare tar aktiv del i kunskapsbygget. Särskilt fokus läggs på områden som innebär stora utmaningar och som har stor betydelse för barns och elevers lärande. Ifous verksamhet ska bygga på de behov som finns hos skolhuvudmän, och stärka deras förmåga att driva skolutveckling på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Ifous bedriver och har drivit flera stora FoU-program om undervisningen i förskola. Detta yttrande grundar sig dels i erfarenheter och lärdomar från dessa program, dels i samråd med Ifous medlemmar och samarbetspartners.

Sammanfattning av Ifous synpunkter

Ifous anser att förslaget är välbalanserat utifrån det uppdrag Skolverket fått.

Vi tillstyrker

- betoningen av de professionellas autonomi i valet av arbetssätt och lärverktyg,
- att förskollärare får ansvar att värdera och välja läromedel och lärverktyg,
- att valen av lärverktyg ska göras på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Ifous föreslår att i styrdokumentet

- tydliggöra behovet av förutsättningar och infrastrukturer som ger förskollärare reella möjligheter att självständigt värdera och välja arbetssätt och lärverktyg,
- behålla formuleringar om vikten av att utveckla barns digitala kompetens.

Ifous vill också framhålla behovet av att

- definiera begreppet ”lärverktyg”,
- stödja lärare i att utveckla sin kompetens att värdera och välja lärrerurser, och i det arbetet ta stöd i befintliga modeller. Swedish Edtest (edtest.se) är en sådan befintlig modell.
- även lärarutbildningarna uppmärksammar behovet av att utveckla kompetens att värdera och välja lärverktyg,
- utvärdera effekter av läroplansförändringarna.

Ifous synpunkter

Inledning

Skolverkets förslag till omformuleringar i läroplanen utgår från det givna uppdraget att ta bort kraven på användning av digitala verktyg i förskolan och att utbildningen i förskolan ska vara i huvudsak skärmfri. Utifrån detta uppdrag anser Ifous att Skolverkets förslag är välbalanserade. Att ge förskollärarna ett tydligt ansvar för att självständigt välja arbetsätt och lärverktyg menar vi är rätt väg att gå, liksom att betona att valen ska baseras på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Myndighetens konsekvensutredning beskriver kunskapsläget och belyser väl vilka konsekvenser de föreslagna förändringarna kan få. Här framgår också att den forskning som finns visar att resultatet av användning av digitala lärverktyg är starkt beroende av lärarens kompetens och professionella kunnande - något som gäller även i andra skolformer. En nyutkommen kunskapsöversikt från Norge stödjer konstaterandet att det avgörande inte är huruvida barnen ser en skärm, utan vad barnen gör på skärmen och i vilket sammanhang¹.

Den enkätundersökning som Skolverket gjorde som uppföljning av digitaliseringsstrategin visar att undervisningen i förskolan i huvudsak redan är "skärmfri", men att arbetet med digitalisering varierar mycket mellan förskolor. Denna variation, menar myndigheten, riskerar att öka ytterligare när kraven tas bort.

Ifous synpunkter, vilka förklaras nedan, handlar om att vi ser behov av att stärka och stödja förskolläraernas kompetens att välja och värdera läromedel och lärverktyg, att säkra att de har de förutsättningar de behöver för att kunna ta sitt professionella ansvar samt av att utvärdera effekter av förändringarna.

Förskollärarens ansvar och kompetens

Skolverket föreslår formuleringar som förtydligar förskollärarens ansvar att välja arbetsätt och lärverktyg. Därmed blir det tydligt att det är målen – inte tekniken eller mediet – som ska styra hur läraren lägger upp sin undervisning och med vilka verktyg den genomförs.

Ifous tillstyrker detta men vill betona vikten av att tydliggöra att begreppet lärverktyg kan omfatta såväl analoga som digitala resurser. Saknas definition är risken stor för att olika tolkningar görs. I konsekvensutredningen används verktyg, lärverktyg och surfplatta (fotnot 25). I fotnot 2 finns en definition av begreppet men ett förtydligande behövs om det ska användas i läroplanen, särskilt med tanke på att det enligt förslaget också understryks att val av lärverktyg ska göras på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Begreppet *lärverktyg* saknar förankring i tidigare utvecklingsarbete som gjorts på området (se till exempel Åkerfeldt & Selander, 2016²). Det är nödvändigt att betona och lyfta fram att användningen av lärverktyget är centralt. Det vill säga, ett verktyg i sig själv åstadkommer inget lärande. Det är i ett sammanhang där det används som det blir en resurs för lärande.

Oavsett val av begrepp behöver det förtydligas för att arbetet med frågan inom förskolan ska kunna fördjupas, utvecklas och nyanseras. Det är av största vikt att didaktiskt undersöka frågan kring användningen av resurser för lärande i förskolan och dess betydelse för såväl förskolans utbildning och undervisning som för barnets lärande.

¹ *Konsekvenser av skermbruk for de yngste barna (0 til 5 år)* (Kunnskapsdepartementet, Norge, 2024)

https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/546/2023/12/Konsekvenser-av-skjermbruk-for-de-yngste-barna-endelig_.pdf

² <https://larportalen.skolverket.se/api/resource/P03WCPLAR164987>

Skolverkets förslag aktualiserar behovet av kontinuerlig utveckling av förskollärares kompetens att välja och värdera lärresurser³ – såväl analoga som digitala. Här behöver insatser göras såväl på lärarutbildningarna som kontinuerligt under det fortsatta yrkeslivet.

Swedish Edtest⁴ är ett befintligt, forskningsbaserat ramverk för att värdera och välja digitala lärresurser inom utbildning. Swedish Edtest utvecklades med stöd från Vinnova under 2019-2022 och har sedan dess drivits av Ifous. Swedish Edtest har prövats hos ett flertal skolhuvudmän och även inom lärarutbildning. Utvärderingar visar att ramverket bidrar till lärares och skolledares utveckling av digital kompetens och kompetens att välja och värdera lärresurser. Arbetet pågår nu runtom i Europa för att utveckla liknande ramverk. Sedan 2023 är Ifous, med Swedish Edtest, en del av ett europeiskt samarbetsprojekt med syfte att stärka europeisk utbildningsteknologi och bygga upp ett fungerande ekosystem. Så kallade testbäddar liknande Swedish Edtest är en viktig del av det ekosystemet, och i en nyligen publicerad rapport betonas kvalitetssäkring som avgörande element⁵.

Swedish Edtest är en digital arena som kan skalas upp för att användas av både yrkesverksamma lärare och av lärarutbildningar i hela landet. Insatser behövs för att stödja förskollärare i sitt uppdrag att självständigt värdera och välja arbetssätt och lärverktyg och Ifous bidrar gärna med kompetens och erfarenheter från arbetet med testarenan.

Förutsättningar för förskollärares professionella val

Likvärdighet är inte samma sak som att göra lika för alla, utan att möta barn och elever där de befinner sig och göra professionella bedömningar av vilka arbetssätt och resurser som behövs i varje givet sammanhang. Såväl rektor som förskollärare behöver ha förutsättningar att ta det ansvaret och för att kunna göra självständiga och professionella val.

En möjlig konsekvens av att ta bort kravet på att använda digitala verktyg i förskolans läroplan är att skolhuvudmän inte längre ser behov av att tillhandahålla den infrastruktur som behövs för att förskollärare ska kunna välja att använda de lärresurser och lärverktyg som de bedömer vara mest lämpliga. Eftersom det begränsar förskollärarnas möjlighet till autonoma val innebär det i sin tur stor risk för en ökad olikvärdighet.

Ifous föreslår därför att i styrdokumentet betona vikten av att säkerställa att förutsättningar finns för rektorer och förskollärare att göra medvetna val av arbetssätt och lärverktyg.

Utveckling av adekvat digital kompetens

Skolverket föreslår att i läroplanen stryka formuleringen:

“Utbildningen ska också ge barnen förutsättningar att utveckla adekvat digital kompetens genom att ge dem möjlighet att utveckla en förståelse för den digitalisering de möter i vardagen”

och på annat ställe i dokumentet ersätta den med:

“ges möjlighet att grundlägga ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt så att barnen på sikt kan värdera information och tillägna sig de kunskaper som alla behöver”.

Att utveckla barns digitala kompetens är och kommer att vara viktigt i förskolans utbildning. Det behöver inte nödvändigtvis betyda ökad skärmtid eller stillasittande utan handlar främst om de didaktiska aspekterna; hur, vad, när och varför digitala lärresurser används snarare än vilken slags resurs (analog eller digital) som används. Det handlar även om vikten av att utveckla förskolepersonalens kompetens.

³ Begreppet lärresurser kommer att härnäst användas utifrån Skolverkets rekommendationer:

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sa-valjer-och-varderar-du-digitala-larresurser>.

⁴ www.edtest.se

⁵ https://files.eun.org/empowerED/deliverables/EmpowerED_D2.4_Year1-Report-StateofPlay_EdTech-and-Ecosystem.pdf

Vi lever i en digital värld och använder digital teknik i nästan alla delar av livet. Genom att utveckla barns digitala kompetens förbereds de för vår samtid och framtid där de kommer att behöva använda digitala resurser i såväl yrkesliv som privatliv. Detta behöver inte betyda en ökad skärmtid, eftersom digital kompetens också innebär att veta när teknik och verktyg av olika slag *inte* bör användas. Vikten av att lära sig att förstå och kritiskt utvärdera information blir allt större, inte minst på grund av användningen av och spridningen av AI-genererat material. Dagens och morgondagens barn kommer att tidigt möta denna teknik i sin vardag och behöver därför beredskap att använda, ifrågasätta och samtala om den. Likvärdig tillgång till och samtal om digital teknik och hur den kan påverka vardagen är en viktig del av utbildningssystemets uppdrag för att motverka ökande digitala klyftor. Förskolan behöver vara en del i detta.

Det är också viktigt att beakta behovet av anpassningar för barn i behov av särskilt stöd. Vissa barn kan exempelvis gynnas i sitt lärande genom användning av anpassade applikationer eller verktyg. Förskolans personal behöver därför även fortsatt ha både kompetens och förutsättningar att välja att använda sådana verktyg.

Med detta i beaktande vill Ifous varna för konsekvenserna av att ta bort de nuvarande formuleringar om digital kompetens.

Utvärdera effekterna

Skolverket understryker i sin konsekvensbeskrivning att ett borttaget krav på digitala lärverktyg och digital kompetens kommer att leda till att barn i mindre omfattning kommer i kontakt med dem, vilket i sin tur kan komma att påverka barns möjlighet att utveckla digital kompetens. Skolverket menar också att skillnaderna mellan förskolor riskerar att öka, och att likvärdigheten riskerar att försämrans. Sådana effekter är viktiga att följa upp.

Skolverket skriver i sin konsekvensutredning att de utgår från att syftet med att begränsa användningen av digitala lärverktyg är att skapa goda förutsättningar för barns utveckling, lärande, hälsa och välbefinnande. Ifous delar bedömningen att en minskad förekomst av digitala verktyg i förskolan i sig inte kommer att få sådana effekter. För att uppnå syftet föreslår Skolverket att förstärka skrivningarna om fysisk aktivitet samt om högläsning som språkutvecklande aktivitet. Ifous ställer sig positiva till dessa förslag men vill påpeka att ett samtidigt införande av dessa förändringar kan komma att göra det svårare att utvärdera effekterna av varje enskild förändring.

I detta sammanhang vill Ifous slutligen understryka att skolväsendet som helhet behöver en digitaliseringsstrategi, där förskolan roll som en del i utbildningssystemet framgår.

Stockholm den 23 april 2024

Anna Åkerfeldt, forskare och projektledare Ifous

Karin Hermansson, vd Ifous